

JEDNOU SKAUTEM, NAVŽDY SKAUTEM

Jan Janků (*1921)

Pronásledovali ho nacisté i komunisté, ti první ho poslali na nucené práce, ze kterých utekl, ti druzí do vězení, kde strávil devět let. Jan Janků se nikdy nevzdal, řídil se skautskými ideály a oběma totalitám se rozhodl čelit. „*Jednou skautem, navždy skautem*“, znělo jeho heslo. Nikdy nezapomněl na šachovou partii se spoluvězněm, kterého čekal trest smrti. Ten spoluvězeň se jmenoval Miloslav Pospíšil a pocházel z Bystřice pod Hostýnem. Janků mu říkal Miloš. Na cele společně čekali, až si pro Pospíšila přijdou. A aby jim to čekání rychleji ubíhalo, hráli šachy. „*Miloš Pospíšil byl chlapec z Hostýnských hor, rozuměli jsme si. A tu šachovou partii jsme měli pěkně rozehranou,*“ říká Janků. „*Byli jsme asi v polovině hry. Najednou se otevřou dveře a ozve se: ‚Pospíšil!‘ Já mu chtěl podat ruku, ale to už nedovolili. Tak on se mne jen tak tou rukou dotkl. A ta partie zůstala nedohraná. Nevím, kdy ji dohrajeme. Ale jednou dohrajeme,*“ popisuje bývalý vězeň Jan Janků poslední společné chvíle se svým spoluvězněm Miloslavem Pospíšilem. Ten byl popraven 4. září 1951 v Praze na Pankráci. Bylo mu třiatřicet let.

Sám Janků dostal sice dvacet let vězení, ale zpočátku mu hrozili, že dostane trest smrti. Byl totiž ve spojení s odbojáři ze skupiny Světлана, kterou komunisté velmi krutě pronásledovali. Jednalo se o rozsáhlou odbojovou skupinu složenou často z bývalých partyzánů, kteří se nebáli sáhnout po zbraní. Ostatně jeho kamaráda Aloise Valentu ze Světłany zastřelili krátce předtím příslušníci bezpečnosti ve Valašských Kloboukách. A od něj vedla stopa k Janu Janků...

Jan Janků prošel těmi nejhoršími kriminály, na Mírově se stal svědkem posledních chvil barona Janose Esterházyho. Po propuštění na svobodu se vrátil do rodných Hanušovic.

Jan Janků se narodil v roce 1921 v české rodině v Hanušovicích na Šumpersku, kde jinak bydleli převážně sudetští Němci. Jeho otec pracoval na dráze jako železničář. Jan Janků chtěl být původně knězem. Vystudoval však obchodní akademii, ale především jej lákal Skaut. Zapojil se do něj v roce 1936, jezdil na výlety, účastnil se táborů. Jenže přišel mnichovský diktát, odstoupení Sudet a celá rodina se musela z pohraničí stěhovat. Zpočátku měli nejistý osud, později se usadili ve Vrbátkách u Přerova. Jenže během války si schopného mladého muže němečtí okupanti našli a poslali do „*německé říše*“ na práci. Odtud utekl zpět do protektorátu, podařilo se mu získat falešné dokumenty. Měl štěstí. Ke konci války však utekl znovu. Tentokrát se dostal až do Francie, po válce pracoval jako řidič v americké organizaci pro pomoc postiženým válkou – UNRRA. Vrátil se domů až rok po

konci války. Ale zase jej zlákal Skaut. Jenže to už se blížil komunistický převrat a po něm bylo jasné, že se Skautem bude konec. Pro komunisty to byla organizace, jejíž členové věřili jiným ideálům, a do budoucna dokonce mohli být i nebezpeční. A sám Jan Janků už byl také nebezpečný jen proto, že pro Skauty v Hanušovicích udělal hodně: organizoval výlety i tábory, nadchl rodiče a pro nadšené příznivce Skauta sehnal i klubovnu.

Po únorovém převratu se hned objevil tlak, aby se práce s mládeží dostala pod kontrolu nového režimu. Skautští vedoucí vychovaní v duchu demokracie se navíc často zapojovali do protikomunistického odboje. Rozšiřovali letáky, předávali informace... Tak tomu bylo i v tomto případě. To už však byl Jan Janků mezi podezřelými. A navíc tajná policie mezitím získala jasnou stopu, která je vedla přesně. Jeho kamarád Alois Valenta byl členem odbojové skupiny Světлана, jež vedla tvrdý ozbrojený odboj proti komunistickému režimu. Jednalo se často o bývalé partyzány a nový režim se právě tohoto odboje obával. Ale tajné policii se podařilo proniknout do odbojářské sítě. Alois Valenta odjel do Valašských Klobouk a tam se dostal do ozbrojeného střetu s příslušníky bezpečnosti. Neměl šanci, v přestřelce zahynul. Pak u něj doma udělali domovní prohlídku a našli plnicí pero s vyrytým jménem: Jan Janků. Na peru s rytinou nebylo v té době nic nápadného, avšak Janků jej neprozřetelně dal svému kamarádovi. Byla to jasná stopa. Zatčení přišlo brzy. Janků nakonec naletěl na trik, který na něj nastražila tajná policie. Měl kamaráda, jenž mu jednoho dne poslal dopis, aby přijel tajně na smluvené místo. Tam nasedl do diplomatického vozu s tím, že jej dopraví za hranice, ovšem ve skutečnosti to byla past. *„Pak jsme zastavili v lese a najednou se z okolních houštin a z lesa vynořili ozbrojenci s automaty. Mířili na mne a křičeli: ‚Ruce vzhůru‘,“* popisuje. Hned na místě ho mučili, aby z něj dostali co nejvíc informací. *„Musel jsem si sednout na takový špičatý kámen a pak mi uvázali smyčku na krk a táhli mne na strom. A pak dolů. A pak to stejné znova. Přitom na mne začali slovně útočit. Ale já řekl, že nic nevím, že nic neřeknu,“* vypráví.

Zatčení se odehrálo 29. května 1949. Ocitl se v obávané věznici v Uherském Hradišti a čekal ho soud. Obával se nejhoršího, věděl, že členům Světłany hrozí trest smrti. *„Z toho špagátu jsem měl strach. To je fakt,“* říká Janků. *„Už jsem byl s tím vším smířený. Říkal jsem si, že mne nikdo nečeká, že jsem svobodný,“* popisuje. Nakonec dostal dvacet let a byl rád. *„Já jsem zajásal: Dvacet let! Tak špagát to není, je to dobré [...].“* Janků měl nakonec svým způsobem štěstí v neštěstí, ačkoli zažil vyšetřovnu v Uherském Hradišti, kde tehdy působili obávaní vyšetřovatelé jako Ludvík Hlavačka a Alois Grebeníček, a na dvoře za vězeňskou kaplí se tenkrát ještě popravovalo. *„Spoluvězeň mi vykládal, jak popravovali nemocného. On totiž musel nést s dalším spoluvězněm nosítka. Nesli tak toho odsouzeného na popravu.“*

Oni ho pod tu šibenici posadili a museli vyzvednout. Jak tam seděl, dali mu tu oprátku na krk vsedě a tak ho vytáhli nahoru. Ten člověk dvacet minut umíral na té šibenici [...].“

Janků byl ve věznici v Hradišti takzvaným chodbařem, takže se dostal i tam, kam běžně vězni nesměli. Snažil si zapamatovat všechno, čeho byl svědkem. Třeba přesné místo, kde se nacházelo popraviště. Později se dostal do věznice na Mírově, kde působil ve vězeňské lékárně a jako ošetřovatel. Staral se o hraběte Janose Esterházyho, někdejšího významného politika maďarské národnosti ze Slovenska. A byl svědkem jeho smrti. Janků mu tehdy zajistil kněze z řad vězňů. Esterházy na Mírově zemřel 8. března 1957, v té době už byl vyčerpán pronásledováním a vězněním. Po válce jej totiž odvěkli Sověti do gulagu a teprve později ho vrátili do Československa.

Jan Janků měl na Mírově ve vězeňské lékárně přístup k prostředkům, které stačily na to, aby spolu s dalšími vězni sestrojili primitivní fotoaparát a pořídili několik unikátních snímků, což byl ojedinělý čin.

Po návratu z vězení se vrátil do Hanušovic a pracoval jako železničář. V roce 1968 se zapojil do organizace bývalých politických vězňů K 231 a po pádu komunismu se účastnil činnosti Konfederace politických vězňů. Besedoval ve školách a připomínal totalitní režim.

Za pomoc Janosi Esterházymu dostal v roce 2011 vysoké maďarské vyznamenání a o rok dřív obdržel od prezidenta republiky Řád Tomáše Garrigua Masaryka.

Autor textu Luděk Navara